

УДК 330.15:338.432:631.11

Кустріч Л.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту,
Уманський національний університет садівництва

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ СФЕРИ ЗА СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено та проаналізовано специфіку побудови та використання ресурсного потенціалу підприємств сільськогосподарської сфери. Побудовано схему формування механізму ресурсного потенціалу підприємства і встановлено принципи ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, а також розроблено аналітичну модель використання ресурсного потенціалу підприємства. Встановлено критерії використання ресурсного потенціалу, що дозволяють оперативно орієнтуватися при формуванні поточних цілей підприємства. Резюмовано, що ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств є динамічною, складною системою, елементи якої, взаємодіючи між собою, змінюють складові ресурсного потенціалу, модифікують його властивості і сприяють переходу потенціалу підприємства на більш високий рівень ділової активності.

Ключові слова: ресурс, потенціал, підприємство, ефективність, фактор, сільське господарство.

ОСОБЕННОСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ СФЕРЫ В СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЯХ ЭКОНОМИКИ

Кустріч Л.А.

В статье исследовано и проанализировано специфику построения и использования ресурсного потенциала предприятий сельскохозяйственной сферы. Построена схема формирования механизма ресурсного потенциала предприятия и установлены принципы эффективного использования ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий, а также разработана аналитическая модель использования ресурсного потенциала предприятия. Установлены критерии использования ресурсного потенциала, позволяющие оперативно ориентироваться при формировании текущих целей предприятия. Резюмировано, что ресурсный потенциал сельскохозяйственных предприятий является динамичной, сложной системой, элементы которой, взаимодействуя между собой, меняют составляющие ресурсного потенциала, модифицируют его свойства и способствуют переходу потенциала предприятия на более высокий уровень деловой активности.

Ключевые слова: ресурс, потенциал, предприятие, эффективность, фактор, сельское хозяйство.

FEATURES OF PROVIDING RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE MODERN ECONOMIC REALITIES

Kustrich L.

In article explored and analyzed the specifics of the construction and use of resource potential of agricultural enterprises. The scheme of formation of the mechanism of resource potential of the enterprise was constructed. The principles of effective use of the resource potential of agricultural enterprises are established. The analytical model of using the resource potential of the enterprise is developed. The criteria for using the resource potential are determined, which allow to be guided promptly when forming the current goals of the enterprise. It is summarized that the resource potential of agricultural enterprises is a dynamic, complex system, whose elements, interacting with each other, change the components of the resource potential, modify its properties and facilitate the transition of the enterprise's potential to a higher level of business activity.

Keywords: resource, potential, enterprise, efficiency, factor, agriculture.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економіки України підвищеної уваги заслуговують питання забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства. Реалізація та впровадження у виробничу практику таких завдань можливе тільки завдяки ефективному використанню ресурсного потенціалу підприємства – тієї бази, завдяки якій підприємства функціонують.

З огляду на вказане, за умов обмеженості ресурсів, першочерговим завданням для підприємства є розробка шляхів ефективного використання внутрішньої ресурсної бази.

Необхідність всебічного вивчення підходів і показників оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства сприяє позитивним тенденціям його розвитку.

Забезпечення високого рівня ресурсного потенціалу означає, що підприємство раціонально використовує наявні ресурси і ефективно організовує процес виробництва. На жаль, часто при високому рівні наявних ресурсів, підприємство не вміє налагодити гармонійного процесу роботи, або ж навпаки, що знижує ресурсний потенціал підприємства і в цілому незадовільно позначається на фінансово-економічному стані його діяльності.

Тому, кожне підприємство прагне, щоб його ресурсний потенціал був високий і шукає шляхи його підвищення. Шляхи нарощування ресурсного потенціалу – це вся сукупність рушійних сил і факторів, що ведуть до збільшення рівня ресурсного потенціалу.

Тематика дослідження, за вказаних умов розвитку економіки, є надзвичайно актуальною, але на даний час залишається малодослідженою, а тому вимагає подальших теоретико-практичних розвідок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання формування системи управління ресурсним потенціалом займалися такі науковці-економісти: Вінченко І. І. [2], Вишневська О. М. [1], Колліс Д. [8], Крисанов Д. [7], Павлов В. І. [6], Лукін С. О. [7], Попова О. [7], Прадун В. [7], Скурська Н. [7], Сорока Ю. О. [2], Трегобчук В. [7], Юзефович А. [7] та інші.

Система ресурсного забезпечення сільськогосподарського сектору ґрунтовно висвітлена в економічній літературі, зокрема в наукових працях Бельмехова Р. К. [3], Гове С. [10], Захарової Е. Н. [3], Капітанець Ю. О. [4], Осауленко О. Г. [5], Пісано Дж. [9], Тіс Д. [9], Сірмона Д. [10], Шуєн А. [9], Хітт М. [10] та ін.

Однак, вивчення наукової літератури, дає підстави стверджувати, що в публікаціях, що стосуються формування ресурсного потенціалу, аспекти його структури, властивостей, оцінки ефективності використання, що лежать в основі аналізу потенціалу підприємства, деякими авторами не враховуються [2; 4; 7; 8; 9] або носять дискусійний характер.

Метою статті є дослідження та аналіз ресурсного потенціалу підприємства, виявлення тих ресурсів підприємства, які дозволяють йому конкурувати і виживати у конкурентному середовищі за сучасних реалій економіки.

Завдання дослідження. На даний час, в економічній літературі недостатньо приділено увагу розробці теоретичної концепції розвитку та ефективності використання ресурсного потенціалу. Це, в свою чергу, негативно вплинуло на формування методології і методики його аналізу на підприємствах. Тому, виникає об'єктивна необхідність в пошуку нових шляхів ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств, що включають ряд питань: аналіз економічної суті ресурсного потенціалу, його змісту, властивостей, структури, стану, прогнозування, ефективність використання, а також його впливу на основні показники діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ресурси – це чинники виробництва, за допомогою яких підприємство здійснює свою діяльність [7, с. 53]. Однак самі по собі ресурси не виробляють продукцію, а їх просте накопичення не забезпечує успіх. Тому, необхідним є розвиток можливостей підприємства у вигляді потенціалу ресурсів для здійснення певного виду діяльності.

Оскільки підприємство складається із сукупності оригінальних ресурсів і компетенцій, то можна припустити, що різноманітність ресурсної бази є характерною ознакою ресурсного підходу. Як зазначає Вишневська О. М., відповідно до концепції ланцюжка витрат, аналіз ресурсів повинен проводитися за двома паралельними напрямками: доданої вартості і конкурентної переваги [1, с. 28].

На нашу думку, до ресурсів підприємства слід віднести ті його активи, які забезпечують створення доданої вартості.

Бельмехова Р. К. та Захарова Е. Н. розділяють ресурси підприємства на три категорії:

- матеріальні ресурси, до яких відносяться такі фізичні ресурси підприємства, як земля, обладнання, будівлі, машини та інші активи;

- нематеріальні ресурси – нефізичні субстанції, наявність яких забезпечує реальні вигоди компанії, наприклад, найменування бренду, технології, патенти;

- організаційні можливості, тобто ті можливості, якими підприємство відрізняється від інших підприємств, наприклад людські ресурси, дисципліна, управлінський стиль [3, с. 129].

Гове С., Сірмон Д., Шуєн А., Хітт М. стверджують, що основна роль ресурсів в будь-якій організації – забезпечувати додану вартість: різницю між витратами на вихідні матеріали і ринковою вартістю отриманого результату. З цієї точки зору підприємство може отримувати прибуток або за рахунок підвищення вартості отриманих результатів (ринкової ціни або послуги), або за рахунок зниження матеріальних витрат.

Зазвичай підприємства повинні забезпечити створення доданої вартості в довгостроковій перспективі [2, с. 35]. Аналіз ресурсів дозволяє визначити ту грань, в рамках якої ресурси підприємства дозволяють йому створювати додану вартість і прибуток [10, с. 45].

Ресурси підприємства використовують в якості вихідних складових, необхідних для розробки стратегії. Для реалізації стратегії слід мати в наявності важливі активи. На думку Капітанець Ю. О., з метою встановлення взаємозв'язку між стратегією і активами вимагає від суб'єкта господарювання виконання ряду передумов:

- ідентифікувати запаси ресурсів, в першу чергу ключових, тобто найбільш важливих для стратегії підприємства;

- визначити запаси активів, необхідних для успішної розробки і реалізації стратегії;

- ідентифікувати та оцінити основні атрибути поточного і необхідного запасу активів;

- управляти програмами розробки необхідних активів;

- визначити, яким чином найкраще використовувати наявні активи [4].

Підприємство, що розглядає ресурси як джерело конкурентоспроможності, може використовувати такі ресурсні важелі: більш ефективну концентрацію ресурсів на ключових стратегічних цілях; більш ефективне накопичення ресурсів; доповнення одного типу ресурсів іншим для створення цінностей більш високого порядку; збереження ресурсів, де це можливо; швидке відшкодування ресурсів шляхом мінімізації терміну між здійсненням витрат і окупністю [9, с. 16].

Основна проблема в дослідженні ресурсного потенціалу підприємства полягає в тому, що всі його елементи функціонують одночасно і в сукупності [8, с. 149]. Говорячи іншими словами, ресурсний потенціал є динамічною, складною системою, елементи якої, взаємодіючи між собою, змінюють тим самим складові ресурсного потенціалу, модифікують його властивості і сприяють переходу потенціалу в цілому на більш високий рівень.

Згідно методології та інструментарію системного підходу, використовуючи особливості та закономірності функціонування окремих елементів, неможливо вивести загальні правила, напрямки, і відповідно, закономірності функціонування всієї системи.

Для підприємства означає, що потенційні можливості конкретного структурного підрозділу тільки тоді можуть бути реалізовані, коли адекватно використовуються потенційні можливості, підкріплені відповідними ресурсами інших підрозділів підприємства.

Наявність в технологічному, технічному, сировинному, трудовому ланцюжку виробництва, окремого підрозділу, який має менше можливостей, ніж інші – знижує їх потенціал [5, с. 79]. У процесі функціонування підприємства структурні підрозділи відчувають перманентні впливи факторів зовнішнього і внутрішнього середовища [7, с. 24].

В окремих ситуаціях вплив зовнішнього середовища переважає над внутрішнім. Реалізувати цей напрямок нами пропонується з використанням механізму ресурсного потенціалу. Найбільш вагомі складові цього механізму подано на рисунку 1.

Ресурсний потенціал є системою взаємозалежних елементів, в зв'язку з чим, можна стверджувати, що йому притаманні всі властивості системи, які можна сформулювати у вигляді принципів (табл. 1).

Реалізація цих принципів сприятиме оптимальному використанню всіх складових ресурсного потенціалу. Використання ресурсного потенціалу підприємств описується такою моделлю:

$$P = f \sum_{i=1}^n Ni, \tag{1}$$

де P – ресурсний потенціал підприємства;

N – види ресурсів;

n – кількість видів ресурсів.

Відповідно рівень використання ресурсного потенціалу матиме вигляд:

$$Pz = f \sum_{i=1}^n NiZi, \tag{2}$$

де Pz – рівень використання ресурсного потенціалу підприємства;

Рис. 1. Схема формування механізму ресурсного потенціалу підприємства

Джерело: побудовано автором

Zi – рівень використання i-го ресурсу.

Рівень використання може бути як плановими (прогнозними), так і фактичним, який використовується для виявлення резервів виробництва.

Більш докладно може визначити рівень використання виробничого потенціалу з урахуванням впливу факторів зовнішнього або внутрішнього середовища, застосувавши виробничу функцію:

$$P_z = RT^a S^b F^c \tag{3}$$

де R – коефіцієнт приведення;

T – трудовий потенціал;

S – потенціал предметів праці;

F – потенціал засобів праці;

a, b, c – коефіцієнти, що характеризують вплив певного чинника на рівень використання ресурсного потенціалу.

Рівень зменшення ресурсного потенціалу від впливу факторів можна записати в формалізованому вигляді, для цього зробимо припущення, що у внутрішньому середовищі генерується вплив від одного елемента на кожен вид ресурсів, а від зовнішнього середовища – від декількох:

Таблиця 1. Принципи ефективного використання ресурсного потенціалу підприємств

Принцип	Суть принципу
Системності	Використання всіх ресурсів підприємств збалансоване, не допускати значних відхилень в технологічному ланцюжку, за потужностями, враховуючи впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.
Структурності	До структурними характеристиками слід віднести цілісність ресурсного потенціалу, відповідно до якої, всі елементи виконують загальну цільову функцію, що стоїть перед системою. Взаємозв'язок і взаємодія елементів ресурсного потенціалу, як необхідна умова забезпечення його системної цілісності забезпечують узгодженість у функціонуванні і дозволяє досягти нових якостей, не властивих для елементів до початку їх взаємодії.
Цільової орієнтації	Дії всіх структурних підрозділів повинні бути узгоджені, підкорятися складася стратегії і тактиці.
Економічної самостійності	Для забезпечення конкурентоспроможності продукції і послуг підприємства повинні спільно сформувати план дій, на найближчий період так і на перспективу всіх підрозділів.
Узгодженості	Серед структурних підрозділів підприємства повинна бути узгодженість в технології, маркетингових досліджень, рух фінансових ресурсів. У зовнішньому середовищі підприємствам доцільно погоджувати спільні дії щодо оподаткування, митних квот, залізничних тарифів, рівню рентабельності і т.д.
Адекватності	Дії структурних підрозділів повинні адекватно реагувати на вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища і формувати оптимальні напрямки дій.
Соціальної справедливості	За нинішніх умов ефективного використання ресурсного потенціалу великого значення набуває використання трудового потенціалу, тому власникам і менеджерам підприємств необхідно гуманно підходити до функціонування цього виду ресурсу. Це можуть бути узгоджені дії адміністрації і трудового колективу щодо режиму праці і відпочинку, рівня оплати праці, соціальних гарантій та інших мотиваційних факторів.

Джерело: побудовано автором

$$P_j = f \sum_{i=1}^n O_n D_{oi} + \sum_{i=1}^n M_n D_{mi}, \quad (4)$$

де P_j – рівень зниження виробничого потенціалу від впливу факторів;

O_n – дія одноелементних чинників;

M_n – дія багатоелементних чинників;

D_{oi} , D_{mi} – коефіцієнти, що враховують частку факторів, відповідно, внутрішнього і зовнішнього середовища в загальному їх обсязі.

Пропоновані критерії використання ресурсного потенціалу дозволяють оперативно орієнтуватися при формуванні поточних цілей підприємства.

Як відомо, потенціал будь-якого рівня виникає в результаті взаємодії ресурсів і компетенцій, які його забезпечують, а тому нарощування ресурсного потенціалу полягає в поліпшенні стану використання цих ресурсів.

Основними напрямками підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства є:

- забезпечення зростання обсягів виробництва за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу, рівня механізації і автоматизації;
- підвищення продуктивності праці робітників, що сприяє економії матеріальних витрат, підвищує культуру і безпеку виробництва;
- технічне вдосконалення засобів праці, що забезпечує заміну застарілої техніки,
- модернізація устаткування, механізація допоміжних і обслуговуючих виробництв;
- вдосконалення управління виробництвом на базі сучасної комп'ютерної техніки;
- впровадження передових прийомів і методів праці, організацію і обслуговування робочих місць;
- підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників;
- набір персоналу, якому притаманні такі якості як: адаптованість, інноваційність, професійна мобільність, дисциплінованість і вмотивованість;

1. Вишневецька О. М. Формування та оцінювання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / О. М. Вишневецька // Вісник ХНАУ. – 2007. – № 3. – С. 27-32.

2. Вініченко І. І. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств / І. І. Вініченко, Ю. О. Сорока // Інвестиції: практика та досвід. – № 22. – 2015. – С. 34-37.

3. Захарова Е. Н. Управление ресурсным потенциалом аграрного предприятия на основе системного подхода / Е. Н. Захарова, Р. К. Бельмехов // Экономика устойчивого развития. – 2013. – № 13. – С. 127-134.

4. Капітанець Ю. О. Ефективність використання ресурсів аграрного виробництва [Електронний ресурс] / Ю. О. Капітанець // Сталій розвиток економіки Всеукраїнський науково-виробничий журнал – Електронний ресурс.

5. Осауленко О. Г. Сталій соціально-економічний розвиток: моделювання та управління / О. Г. Осауленко. – К., 2014. – 176 с.

6. Павлов В. І. Економічний потенціал регіону: діагностика і реалізація: монографія / В. І. Павлов, С. О. Лукін. – Луцьк: Надстир'я. – 160 с.

7. Трегобчук В. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / В. Трегобчук, А. Юзефович, Д. Крисанов, О. Попова, В. Прадун, Н. Скурська – К.: Інститут економіки НАН України, 2013. – 259 с.

8. Collis D. J. Research Note: How Valuable are Organizational Capabilities? // Strategic Management Journal. 2014. № 8. P. 148-157.

9. Teece D., Pisano G., Shuen A. Dynamic capabilities and strategic management // Strategic Management Journal. 2017. № 18. P. 15-30.

10. Sirmon D. G., Gove S., Hitt M. A. Resource management in dyadic competitive rivalry: the effects of resource bundling and deployment // Academy of Management Journal. 2016. Vol. 5. P. 927.

E-mail:kustrichlilya@gmail.com

- раціональне використання виробничих запасів, ліквідація наднормативних запасів, вдосконалення нормування і вдосконалення організації постачання;
- впровадження прогресивної, безвідходної і маловідходної технології;
- раціональна організація збуту готової продукції, застосування прогресивних форм розрахунків.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасні умови функціонування підприємств є надзвичайно складними. Серед основних завдань, що стоять перед українськими підприємствами, велике значення необхідно приділяти ефективному використанню всіх ресурсів і резервів виробництва, можливості реалізувати, оптимально використовуючи, наявний ресурсний потенціал.

За умов мінливого зовнішнього і внутрішнього середовища досягнення шляхів ефективного використання ресурсного потенціалу та його оцінка є непростим завданням.

Розробка універсальної методики в цьому випадку неможлива, оскільки кожне підприємство має свій унікальний набір ресурсів. Запропоновані шляхи активізації ресурсного потенціалу сприятимуть більш повному його використанню.

Перспективи подальших досліджень. Уявлення про величну ресурсного потенціалу підприємства та окремих його елементів дозволяє управляти характеристиками потенціалу, в результаті чого з'являється можливість цілеспрямованої дії на віддачу ресурсів. Перспективною є можливість використання цього показника в стимулюванні праці керівників та спеціалістів підрозділів підприємства, для побудови системи умовних оцінок діяльності підприємства та галузі.

Тому, з метою подальшого дослідження проблем використання ресурсного потенціалу підприємства, слід у подальшому спланувати дослідження у напрямку стратегічних аспектів формування і використання ресурсного потенціалу.